A. ROMANOW

ANALIZA PORÓWNAWCZA PLANOWYCH KOSZTÓW WŁASNYCH NA PRZYKŁADZIE DWÓCH ZESPOŁÓW PGR

I

Koszty własne wyrażają w formie pieniężnej nakłady przedsiębiorstwa na produkcję. Są one ekonomicznym wskaźnikiem działalności gospodarczej socjalistycznego przedsiębiorstwa rolnego. Za pomocą wyliczenia kosztów własnych można ustalić stopień prawidłowości rozchodowania środków produkcji. Analiza poszczególnych elementów kosztów własnych pozwala określać sposoby ich systematycznego obniżania.

Państwowe Gospodarstwa Rolne nie obliczały dotychczas kosztów własnych. Na rok 1953 PGR przygotowały ujęcie księgowością ewidencji kosztów własnych, co pozwoli obliczać jednostkowe koszty własne (1 q zboża, 1 litr mleka itd.) po zakończeniu każdego okresu produkcyjnego.

W związku jednak z tym, że Instytut Ekonomiki Rolnej prowadził już dawniej badania nad tym, w jaki sposób systematycznie obniżać koszty własne w PGR, niezbędna mu była znajomość tych kosztów. Na podstawie ksiąg gospodarczych za ubiegłe okresy produkcyjne IER wyliczał koszty własne dla socjalistycznych przedsiębiorstw rolnych od kilku lat. Po raz pierwszy dopiero w 1952 roku IER wprowadził bieżącą ewidencję kosztów własnych w badanych zespołach PGR. Na podstawie planów produkcyjno-finansowych wyliczono również planowe koszty własne wybranych zespołów, aby po zamknięciu okresu produkcyjnego porównać wyniki gospodarcze z planowymi założeniami.

Rzeczą interesującą jest poddać analizie plany produkcyjne poszczególnych zespołów i ocenić na podstawie porównania planowych kosztów własnych założoną przez te plany sprawność organizacyjno-techniczną.

Dla dokonania tego porównania Instytut wybrał dwa zespoły PGR: Borek Strzeliński w okręgu wrocławskim i Ostrowo Szlacheckie w okręgu poznańskim. Przy doborze tych dwóch zespołów uwzględniliśmy fakt, że Borek z uwagi na wyniki produkcyjne w 1951 r. okazał się zespołem słabym, a Ostrowo jednym z przodujących. Porównanie oparliśmy na analizie czynników wpływających na wyniki produkcyjne przedsiębiorstwa. Czynników tych jest wiele.

Ogólnie jednak biorąc, można je wszystkie podzielić na dwie grupy. Do pierwszej z nich zaliczyliśmy tak zwane czynniki „obiektywne", jak na przykład naturalna żyzność gleb itp. Do tej grupy czynników zaliczyliśmy

także aktualny stan środków produkcji ze względu na to, że traktujemy go jako dość trudny do zmiany przez samą załogę w chwili ustalania planu. Do drugiej zaś grupy czynników zaliczamy wszystkie inne, powiedzielibyśmy — „subiektywne", tzn. bezpośrednio zależne od kierownictwa i załogi w toku realizowania planu. Tutaj, ogólnie biorąc, decydującą rolę odgrywają takie czynniki, jak rozstawienie ludzi i środków w procesie produkcji oraz stosunek ludzi do produkcji, do pracy i zadań zespołu.

Jak wykazuje obecna praktyka planowania PGR, nie zawsze pomyślne warunki obiektywne idą w parze z równą umiejętnością ich wykorzystania, a co za tym idzie, z większymi efektami produkcyjnymi. Zawsze jednak większe efekty finansowe w postaci mniejszych kosztów jednostkowych planuje ten zespół, w którym góruje stawka na człowieka, jego umiejętność wykorzystania i poprawienia niesprzyjających czynników obiektywnych.

Zasadniczym celem naszego artykułu jest wykazanie, że porównanie planowych kosztów produkcji dwu zespołów pozwala sprawdzić, który z zespołów lepiej planuje, który lepiej wykorzystuje posiadane środki produkcji i siłę roboczą. Daje to możność poprawiania planów zespołów pozostających w tyle i podciągania ich do poziomu zespołów przodujących.

Przejdźmy więc do analizy planowych kosztów własnych i kształtujących je czynników w obu wspomnianych zespołach.

Oto jak kształtują się planowe koszty własne głównych ziemiopłodów w obu zespołach.

Tabl. 1

Jednostkowe koszty własne produkcji roślinnej
w zł za q

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	59,50	52,00
Pszenica jara	56,50	55,70
Jęczmień jary	44,60	39,40
Groch	84,10	74,60
Ziemniaki	28,70	24,80
Buraki cukrowe	16,70	14,60
Buraki pastewne	11,60	13,90

Przy dalszej analizie kosztów produkcji roślinnej zespołów Borek Strzeliński i Ostrowo Szlacheckie ograniczymy się do kultur zbożowych. Koszty produkcji innych produktów roślinnych analizować można w podobny sposób.

W powyższej analizie nie uwzględnimy żyta ozimego. Żyzne gleby w zespole Borek Strzeliński przyczyniły się do tego, że żyto, wylegając, daje mniejsze plony w porównaniu z pszenicą przeciętnie o 4 q z 1 ha. Zespół ten produkuje żyto wyłącznie dla własnych potrzeb, obsiewając nim stanowiska możliwie najsłabsze.

Pszenica i jęczmień — to przede wszystkim zboża towarowe, które będziemy porównywać.

Jak wynika z tabeli 1, niższe koszty jednostkowe we wszystkich ważniejszych ziemiopłodach (z wyjątkiem buraka pastewnego) wykazuje Zespół Ostrowo.

Szczególnie ważną rzeczą jest przy tym, że zespół ten bynajmniej nie posiada korzystniejszych od Borka Strzelińskiego warunków produkcji. Niżej podajemy podstawowe środki produkcji w tych dwóch zespołach.

1. *Ziemia*

Powierzchnia użytków rolnych w obu zespołach wynosi:

Borek Strzeliński	3 526 ha
Ostrowo Szlacheckie	2 274 ha

Tabl. 2

Jakość gleb dwu badanych zespołów
(w procentach)

Gleby	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Dobre	86	40
Średnie	14	45
Słabe	—	15

Widzimy więc, że procentowo (86 procent) Borek Strzeliński dysponuje większą ilością gleb dobrych, podczas gdy Ostrowo Szlacheckie posiada 40 procent dorównujących glebom Borku, reszta zaś to gleby średnie i słabe.

Możemy więc stwierdzić, że Borek Strzeliński posiada co najmniej o jedną klasę lepsze gleby aniżeli Ostrowo Szlacheckie. Struktura zasiewów w obu zespołach jest mniej więcej podobna (tabl. 3 str. 69).

Przypadający procent na kultury zbożowe jest taki sam w obu zespołach. W kulturach zbożowych Borku Strzelińskiego przeważa pszenica (52 procent powierzchni obsianej zbożami), w Ostrowie Szlacheckim żyto (49 procent) — pszenica zaś zajmuje 17 procent powierzchni przypadającej pod zboża.

Ostrowo planuje większy obszar pod ziemniaki ze względu na bliskość gorzelni. W roku ubiegłym trzy gorzelnie weszły w skład tego zespołu. Natomiast Borek Strzeliński posiada młyn i suszarnię.

Większy procent upraw oleistych i buraków cukrowych jest wynikiem żyźniejszych gleb Borku Strzelińskiego.

Tabl. 3

Struktura zasiewów w procentach

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Zbożowe	50,20	50,49
Motylkowe gruboziarniste	10,00	7,60
Motylkowe drobnoziarniste	7,29	9,27
Oleiste	7,85	4,84
Ziemniaki	2,65	6,80
Buraki cukrowe	9,50	7,65
Buraki pastewne	2,10	3,52
Inne	10,41	9,83
Razem	100	100

2. *Siła pociągowa*

Mechaniczna siła pociągowa w przeliczeniu na 100 ha wypada podobnie w obu zespołach. Borek Strzeliński planuje 0,97 traktorów na 100 ha, a Ostrowo Szlacheckie 0,96. Koni natomiast planuje więcej Ostrowo Szlacheckie, a mianowicie 6,2 na 100 ha, podczas gdy Borek Strzeliński 4,5.

Zestawienie pługów parowych na 100 ha (0,08 w Borku i 0,04 w Ostrowie) wykazuje, że zespół Borek Strzeliński posiada ich większą ilość.

Siła pociągowa ogólnie, w przeliczeniu na konie żywe, wynosi:

w Borku Strzelińskim 9,7 na 100 ha użytków rolnych
w Ostrowie Szlacheckim 11,1 „ „ „ „ „

Należy zaznaczyć, że niektóre traktory zespołu Borek przeznaczone są do kasacji. Stąd zespół ten faktycznie dysponuje nieco mniejszą ilością mechanicznej siły pociągowej, aniżeli wykazuje zestawienie (na 37 ciągników — 4 przeznaczone są do kasacji).

Planowana ilość ha orki średniej na 1 traktor wynosi:

dla Borku Strzelińskiego 354
dla Ostrowa Szlacheckiego 396

W Borku jednak w związku z tym, że nie wszystkie traktory są wykorzystane, ilość hektarów orki średniej faktycznie przypadająca na 1 traktor nieco się podniesie i bardziej się zbliży do ilości zaplanowanej w Ostrowie.

Zespół Ostrowo posiada dostateczną ilość maszyn i narzędzi rolniczych. Są one w pełni wykorzystane w produkcji rolnej zespołu. Zespół Borek Strzeliński posiada ponad 10 procent (ogólnego stanu) maszyn i narzędzi nie wykorzystanych w produkcji zespołowej. Wypadająca na nie amortyzacja i nakłady w remontach nie są wynikiem istotnych potrzeb zespołu, a jedynie stanu inwentury.

3. *Zabudowania gospodarcze*

Działania wojenne nie zniszczyły prawie zupełnie budynków produkcyjnych w zespole Ostrowo Szlacheckie. Natomiast Borek Strzeliński posiada około 10 procent budynków zniszczonych przez działania wojenne. Stąd wynika potrzeba zaplanowania większych nakładów na konserwacje i drobne remonty, co zwiększa nakłady pośrednie.

Ogólnie, jak widzimy, porównanie głównych środków produkcji bynajmniej nie układa się niekorzystnie dla Borku. Posiada on wprawdzie gorsze traktory i nieco bardziej zniszczone zabudowania gospodarcze, ale gleby jego są znacznie żyźniejsze.

Nasuwa się więc pytanie: co decyduje o znacznie niższych jednostkowych kosztach własnych Ostrowa? Z powyższego bowiem można wnioskować, że nie decydują o tym ogólne warunki produkcji („warunki obiektywne").

Szczególnie wyraźnie uwidacznia się to przy porównaniu planowanych wyników działalności finansowej w obu zespołach.

Oba zespoły zaplanowały w roku ubiegłym dodatni wynik działalności gospodarczej, wyrażający się sumą:

w Borku Strzelińskim	1 282 970 zł
w Ostrowie Szlacheckim	1 086 945 zł

Tabl. 4

Wartość produkcji na 100 ha użytków rolnych

Gałęzie produkcji	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Roślinna	264 924	264 327
Zwierzęca	44 404	113 610
Przemysłu roln.	5 915	7 914

Pamiętać należy przy tym, że jeżeli porównać ceny bilansowe pszenicy (106,50 zł za 1 q) z cenami bilansowymi żyta (66 zł za 1 q) — zespół Borek ma znacznie większe możliwości uzyskania lepszych wyników finansowych w produkcji roślinnej aniżeli Ostrowo, ponieważ przy podobnej strukturze zasiewów planuje znacznie większy obszar pod pszenicę.

Żeby więc odpowiedzieć na postawione pytanie, musimy szczegółowo zanalizować strukturę poszczególnych nakładów na produkcję roślinną w obu zespołach. Podstawowymi elementami tych nakładów obejmującymi około 80 procent ogólnej wartości nakładów na produkcję są kultury zbożowe, a w tym: 1) nakłady na pracę, 2) siłę pociągową, 3) nawożenie. 4) nasiona oraz 5) koszty nakładów pośrednich (ogólnoprodukcyjnych i ogólnozespołowych). Przeprowadźmy więc w kolejności ich analizę.

Tabl. 5

Nakłady na pracę w procentach ogólnych nakładów na daną roślinę

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	16,41	13,68
Pszenica jara	17,03	13,63
Jęczmień jary	16,90	14,86

Widzimy zatem, że w Ostrowie Szlacheckim wypada niższy niż w Borku procent nakładów na pracę w każdej z analizowanych upraw. Możliwe jest to wówczas, jeżeli koszt jednej godziny pracy jest niższy albo jeśli ilość godzin pracy na 1 ha jest mniejsza. Przy planowaniu płacy dla robotników produkcji roślinnej w obu zespołach kierowano się tymi samymi wytycznymi Ministerstwa PGR odnośnie do wynagrodzenia. Stąd wyliczony koszt jednej godziny pracy jest taki sam w porównywanych zespołach (1,80 zł za jedną planowaną godzinę pracy robotnika grupy wytwórczej bez traktorzystów oraz 2,75 zł za jedną planowaną godzinę pracy traktorzystów). Koszt wyliczonej planowanej godziny pracy nie zaważył — jak widać — na procentowej strukturze nakładów na pracę.

A zatem porównajmy przypadającą ilość godzin pracy na 1 ha poszczególnych upraw.

Tabl. 6

Liczba godzin pracy przypadająca na 1 ha użytków rolnych
(wyliczone na podstawie planów produkcyjno-finansowych)

Uprawy	Normatywy PGR	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	128,68	123,76	106,54
Pszenica jara	110,40	116,54	102,70
Jęczmień jary	110,40	104,55	94,61

W Ostrowie przypada mniejsza ilość pracy na 1 ha w porównaniu z Borkiem Strzelińskim i w porównaniu z normatywami PGR.

Powstaje pytanie — czy zespół Ostrowo zabezpieczy wykonanie zadań produkcyjnych przy niskich stosunkowo nakładach na pracę?

Obecny poziom organizacji pracy w zespole Ostrowo Szlacheckie pozwala wnioskować, że założenia planowe odnośnie do nakładów na pracę ludzką w produkcji kultur zbożowych są realne. Dobrze na ogół pracujące brygady wykonują rzetelnie powierzone im zadania, a w niektórych gospodarstwach zespołowych przekraczają normy wydajności, nie obniżając jakości wykonanej pracy.

Przeprowadzone na przykład przez IER obserwacje siewów wiosennych w roku ubiegłym na terenie gospodarstwa Sokołowo (zespół Ostrowo Szlacheckie) wykazały, że niektóre grupy osiągnęły 129 procent normy. Ponadto, po wprowadzeniu nielicznych zresztą usprawnień samej organizacji pracy, procent wykonywanej normy można było podnieść do 141 bez obniżania jakości wykonanej pracy.

Możliwości większej wydajności i lepszej organizacji pracy ma również zespół Borek Strzeliński. W gospodarstwie Warkocz (zespół Borek Strzeliński) przy przerywce buraków cukrowych robotnica Potaczowa Janina osiągnęła (po wprowadzeniu usprawnień organizacyjnych) 314 procent normy. W tymże jednak gospodarstwie robotnice zatrudnione przy wysadkach buraczanych wiosną ubiegłego roku wyrabiały przeciętnie 60—70 procent normy. Jeżeli w takim wypadku zapiszemy i zapłacimy 100% wykonania, wyliczona zapotrzebowana ilość godzin pracy na 1 ha będzie oczywiście problematyczna.

Realność planowych nakładów na pracę w kulturach zbożowych zespołu Ostrowo Szlacheckie wykazuje obliczenie faktycznych nakładów w 1950 r.

Procentowy udział pracy w nakładach globalnych wynosił:

dla pszenicy ozimej	12,38
dla pszenicy jarej	13,72
dla jęczmienia jarego	15,38

Porównując powyższe dane z tabl. 5 (Ostrowo) nie widzimy wielkich różnic. Minimalnie wyższy procent wydatkowanych nakładów w 1950 roku na jęczmień jary wyrównuje się dzięki temu, że procent wydatkowanych nakładów na pszenicę ozimą jest nieco niższy. A zatem planowane nakłady na pracę w zespole Ostrowo są realne.

Drugim interesującym nas czynnikiem wpływającym na wysokość kosztów własnych kultur zbożowych jest siła pociągowa. Porównajmy jej udział w globalnych nakładach na kultury zbożowe w obu zespołach.

Tabl. 7

Nakłady na siłę pociągową w procentach ogólnych nakładów na daną roślinę

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	14,98	15,25
Pszenica jara	11,13	9,74
Jęczmień jary	12,24	11,49

Do siły pociągowej zaliczyliśmy traktory, pługi parowe i konie. Na traktory przypada 54 procent wszystkich planowanych ha orki średniej w obu zespołach, na konie w Borku Strzelińskim — 38,7 procent, w Ostrowie Szlacheckim — 43,6 procent.

Tabl. 5

Nakłady na pracę w procentach ogólnych nakładów na daną roślinę

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	16,41	13,68
Pszenica jara	17,03	13,63
Jęczmień jary	16,90	14,86

Widzimy zatem, że w Ostrowie Szlacheckim wypada niższy niż w Borku procent nakładów na pracę w każdej z analizowanych upraw. Możliwe jest to wówczas, jeżeli koszt jednej godziny pracy jest niższy albo jeśli ilość godzin pracy na 1 ha jest mniejsza. Przy planowaniu płacy dla robotników produkcji roślinnej w obu zespołach kierowano się tymi samymi wytycznymi Ministerstwa PGR odnośnie do wynagrodzenia. Stąd wyliczony koszt jednej godziny pracy jest taki sam w porównywanych zespołach (1,80 zł za jedną planowaną godzinę pracy robotnika grupy wytwórczej bez traktorzystów oraz 2,75 zł za jedną planowaną godzinę pracy traktorzystów). Koszt wyliczonej planowanej godziny pracy nie zaważył — jak widać — na procentowej strukturze nakładów na pracę.

A zatem porównajmy przypadającą ilość godzin pracy na 1 ha poszczególnych upraw.

Tabl. 6

Liczba godzin pracy przypadająca na 1 ha użytków rolnych
(wyliczone na podstawie planów produkcyjno-finansowych)

Uprawy	Normatywy PGR	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	128,68	123,76	106,54
Pszenica jara	110,40	116,54	102,70
Jęczmień jary	110,40	104,55	94,61

W Ostrowie przypada mniejsza ilość pracy na 1 ha w porównaniu z Borkiem Strzelińskim i w porównaniu z normatywami PGR.

Powstaje pytanie — czy zespół Ostrowo zabezpieczy wykonanie zadań produkcyjnych przy niskich stosunkowo nakładach na pracę?

Obecny poziom organizacji pracy w zespole Ostrowo Szlacheckie pozwala wnioskować, że założenia planowe odnośnie do nakładów na pracę ludzką w produkcji kultur zbożowych są realne. Dobrze na ogół pracujące brygady wykonują rzetelnie powierzone im zadania, a w niektórych gospodarstwach zespołowych przekraczają normy wydajności, nie obniżając jakości wykonanej pracy.

Przeprowadzone na przykład przez IER obserwacje siewów wiosennych w roku ubiegłym na terenie gospodarstwa Sokołowo (zespół Ostrowo Szlacheckie) wykazały, że niektóre grupy osiągnęły 129 procent normy. Ponadto, po wprowadzeniu nielicznych zresztą usprawnień samej organizacji pracy, procent wykonywanej normy można było podnieść do 141 bez obniżania jakości wykonanej pracy.

Możliwości większej wydajności i lepszej organizacji pracy ma również zespół Borek Strzeliński. W gospodarstwie Warkocz (zespół Borek Strzeliński) przy przerywce buraków cukrowych robotnica Potaczowa Janina osiągnęła (po wprowadzeniu usprawnień organizacyjnych) 314 procent normy. W tymże jednak gospodarstwie robotnice zatrudnione przy wysadkach buraczanych wiosną ubiegłego roku wyrabiały przeciętnie 60—70 procent normy. Jeżeli w takim wypadku zapiszemy i zapłacimy 100% wykonania, wyliczona zapotrzebowana ilość godzin pracy na 1 ha będzie oczywiście problematyczna.

Realność planowych nakładów na pracę w kulturach zbożowych zespołu Ostrowo Szlacheckie wykazuje obliczenie faktycznych nakładów w 1950 r.

Procentowy udział pracy w nakładach globalnych wynosił:

dla pszenicy ozimej	12,38
dla pszenicy jarej	13,72
dla jęczmienia jarego	15,38

Porównując powyższe dane z tabl. 5 (Ostrowo) nie widzimy wielkich różnic. Minimalnie wyższy procent wydatkowanych nakładów w 1950 roku na jęczmień jary wyrównuje się dzięki temu, że procent wydatkowanych nakładów na pszenicę ozimą jest nieco niższy. A zatem planowane nakłady na pracę w zespole Ostrowo są realne.

Drugim interesującym nas czynnikiem wpływającym na wysokość kosztów własnych kultur zbożowych jest siła pociągowa. Porównajmy jej udział w globalnych nakładach na kultury zbożowe w obu zespołach.

Tabl. 7

Nakłady na siłę pociągową w procentach ogólnych nakładów na daną roślinę

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	14,98	15,25
Pszenica jara	11,13	9,74
Jęczmień jary	12,24	11,49

Do siły pociągowej zaliczyliśmy traktory, pługi parowe i konie. Na traktory przypada 54 procent wszystkich planowanych ha orki średniej w obu zespołach, na konie w Borku Strzelińskim — 38,7 procent, w Ostrowie Szlacheckim — 43,6 procent.

Aby ustalić wpływ siły pociągowej na wysokość globalnych nakładów na 1 ha kultur zbożowych, potrzebna nam jest analiza wyliczonych kosztów 1 ha orki średniej.

Tabl. 8

Planowy koszt 1 ha orki średniej
(wyliczony na podstawie planów produkcyjno-finansowych w złotych)

Siła pociągowa	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Traktory	70,25	53,00
Pługi parowe	111,40	95,30
Konie	46,20	45,60

Przy ustalaniu kosztów przypadających na 1 ha orki średniej sprzężajnej przyjęto ceny bilansowe pasz. Stąd analiza tego kosztu nie miałaby głębszego znaczenia.

Tablica 8 wykazuje, że planowy koszt 1 ha ciągnikowej orki średniej w Borku Strzelińskim wynosi 70,25 zł, a w Ostrowie Szlacheckim 53,00, mimo że planowy procent ciągnikowej orki średniej w obu zespołach jest prawie jednakowy, a więc w Borku Strzelińskim 54,7 i w Ostrowie Szlacheckim 54,00. Koszt użycia traktora wyliczony na podstawie planowanych nakładów na paliwo i smary, zaopatrzenie, amortyzację oraz remonty bieżące i konserwacje środkami własnymi i obcymi jest wyższy w Borku niż w Ostrowie.

Podstawową różnicę widzimy w amortyzacji oraz w remoncie i konserwacji środkami własnymi. Planowe nakłady są w Borku Strzelińskim wyższe o 20,31 zł na 1 ha orki średniej.

Trzecim nakładem analizowanym przez nas są nawozy. Ponieważ w zasadzie koszty nawozów sztucznych planowane są zgodnie z normatywami PGR, ograniczymy się do obornika.

Tabl. 9

Koszt obornika w procentach nakładów ogólnych

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	4,76	11,49
Pszenica jara	5,46	12,39
Jęczmień jary	6,01	14,60

Ostrowo Szlacheckie — jak wynika z tablicy 9 — planuje znacznie większą ilość obornika pod kultury zbożowe niż Borek. Możliwe to jest na skutek lepiej rozwiniętej hodowli, a co za tym idzie, większej możliwości produkowania obornika. Wzajemna zależność tych dwu gałęzi produkcji wystąpi jeszcze wyraźniej w dalszej części naszej analizy.

Następnym nakładem są koszty wysiewanych nasion. W badanych przez nas zespołach nakłady na nasiona układają się procentowo podobnie.

Tabl. 10

Nakłady na nasiona w procentach nakładów ogólnych

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	12,05	11,09
Pszenica jara	16,26	16,45
Jęczmień jary	10,89	10,05

Przy wyliczaniu planowych kosztów nasion przyjęto ceny bilansowe. Stąd, w zestawieniu tablicy 10, różnice w nakładach na nasiona są minimalne.

Inaczej przedstawiałoby się to porównanie, gdyby nakłady na nasiona przyjąć według kosztu własnego produkcji. Jednakże nie dysponując jeszcze wyliczeniami kosztów własnych za lata ubiegłe w zespole Borek Strzeliński, na przykładzie Ostrowa Szlacheckiego pokażemy możliwość obniżania nakładów na nasiona, licząc je według własnego kosztu produkcji. Jednostkowy koszt własny nasion za 1950 rok wynosi dla Ostrowa za 1 q:

pszenicy ozimej	69,30 zł
pszenicy jarej	68,65 zł
jęczmienia jarego	48,10 zł

Jeżeli nakłady na nasiona zaplanować według takiego kosztu dla produkcji na 1952 rok — zamiast przyjmowanych cen bilansowych — wówczas nakłady na zboża siewne zmniejszą się o:

dla pszenicy ozimej	58,39%
dla pszenicy jarej	35,53%
dla jęczmienia jarego	40,61%

Nakłady na zboża siewne przyjęte według kosztu własnego obniżyłyby w Ostrowie nakłady na nasiona przeciętnie o 40—50 procent.

Pozostały do omówienia nakłady pośrednie, wykazanie ich ewentualnego wpływu na wysokość nakładów globalnych na 1 ha oraz na koszt własny jednostki produktu.

Tabl. 11

Procentowy udział nakładów pośrednich w nakładach ogólnych na uprawy zbożowe

Uprawy	Borek Strzeliński		Ostrowo Szlacheckie	
	Nakłady			
	ogólno-zespołowe	ogólno-produkcyjne	ogólno-zespołowe	ogólno-produkcyjne
Pszenica ozima	18,46	16,74	17,60	12,91
Pszenica jara	17,41	15,80	16,55	12,17
Jęczmień jary	18,45	16,74	17,74	13,03

Z przytoczonej powyżej tablicy wynika, że w Ostrowie udział nakładów pośrednich w nakładach ogólnych jest mniejszy w porównaniu z Borkiem.

*

Podsumowując wyniki naszej analizy struktury nakładów produkcyjnych w obu zespołach widzimy, że z wyjątkiem nakładów na nawozy prawie każdy z podstawowych nakładów produkcyjnych pochłania stosunkowo więcej pieniędzy w Borku Strzelińskim niż w Ostrowie. Poza tym, jeśli nawet wyższe stosunkowo nakłady Borku na środki produkcji są częściowo uzasadnione (w związku ze złym stanem traktorów i budynków), to jednak wyższe nakłady na pracę, nie idące w parze z większą jej wydajnością, tylko podnoszą nadmiernie koszty produkcji i zmniejszają w porównaniu z Ostrowem jej wyniki.

Z drugiej strony stosunkowo znacznie wyższe nakłady na obornik, jakie obserwujemy w Ostrowie, są wynikiem lepszego rozwoju hodowli w tym zespole i z produkcyjnego punktu widzenia są nakładami racjonalnymi.

Analiza nasza wymaga jednak pewnego uzupełnienia.

Wykazaliśmy wyżej, że struktura nakładów produkcyjnych Ostrowa góruje nad strukturą nakładów Borku pod każdym względem i w odniesieniu do każdego z podstawowych elementów tych nakładów. Jeżeli jednak w stosunku do nakładów na pracę i nawozy wyższość struktury Ostrowa nad strukturą Borku nie ulega wątpliwości, nie można tego powiedzieć o nakładach na siłę pociągową lub o nakładach pośrednich. Pamiętamy bowiem, że Borek posiada tę część środków produkcji w gorszym stanie niż Ostrowo i dlatego ponosi wyższe koszty. Żeby więc usunąć te wątpliwości, dokonujemy w naszych obliczeniach następującej poprawki:

Obliczamy planowe jednostkowe koszty własne Ostrowa, przyjmując nakłady na siłę pociągową i narzut na nakłady pośrednie nie w takiej wysokości, jaka wynika z planu, lecz w wyższej, mianowicie w takiej, jaką planuje Borek. Stawiamy w ten sposób Ostrowo pod tym względem w takiej samej sytuacji, w jakiej znajduje się Borek.

Tabl. 12

Skorygowane jednostkowe koszty własne produkcji roślinnej

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie Jednostkowe koszty	
		nieskorygowane	skorygowane
Pszenica ozima	59,50	52,00	53,36
Pszenica jara	56,50	55,70	57,37
Jęczmień jary	44,60	39,40	40,64

Jak z tego widać, istotnych zmian w porównaniu z tablicą 1 nie ma.

Widzimy więc, że nawet dość ogólna analiza porównawcza struktury nakładów w obu zespołach wskazuje wyraźnie na bardziej racjonalną gospodarkę Ostrowa w porównaniu z Borkiem, co przyczynia się zarówno do wyższej wydajności pracy, jak i do bardziej intensywnej produkcji w Ostrowie. Jeszcze wyraźniej wystąpią te momenty przy podobnej analizie produkcji hodowlanej.

W ostatecznym wyniku Ostrowo, jak widzieliśmy, planuje niższe jednostkowe koszty własne. Osiąga je dlatego, że dzięki bardziej racjonalnym nakładom i intensywniejszej produkcji, mimo gorszych od Borku gleb, planuje znacznie wyższe niż Borek plony.

Przyjrzyjmy się wobec tego planowanym plonom w obu zespołach.

Tabl. 13

Planowane plony głównych upraw z ha w q

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	21	24
Pszenica jara	20	22
Jęczmień jary	22	25
Groch	14	16
Ziemniaki	140	150
Buraki cukrowe	240	258
Buraki pastewne	340	300

Widzimy więc, że poza burakami pastewnymi Ostrowo Szlacheckie w każdej z podanych upraw planuje wyższe plony.

Zwróćmy jeszcze uwagę na jeden istotny fakt: globalna suma nakładów na 1 ha nie jest w Ostrowie bynajmniej niższa niż w Borku.

Tabl. 14

Nakłady ogólne w zł na 1 ha upraw zbożowych

Uprawy	Borek Strzeliński	Ostrowo Szlacheckie
Pszenica ozima	1 502	1 536
Pszenica jara	1 310	1 422
Jęczmień jary	1 190	1 209

Widzimy, że według podanej tablicy w Ostrowie Szlacheckim wypadają wyższe ogólne nakłady na 1 ha upraw zbożowych niż w Borku. Jednostkowy zaś koszt własny tych zbóż jest w Ostrowie niższy w porównaniu z Borkiem (tabl. 3), to znaczy, że można ustalić niższe jednostkowe koszty własne przy jednocześnie wyższych nakładach globalnych na 1 ha.

Jest to bardzo ważne stwierdzenie, które pokazuje, że nie ogólny poziom nakładów na 1 ha decyduje o niskim własnym koszcie jednostkowym. Decyduje o tym racjonalność tych nakładów. Przy właściwej strukturze nakładów dzięki zwiększeniu plonów obniża się jednostkowy koszt własny.

Racjonalność nakładów Ostrowa polega na oszczędnym wydatkowaniu na pracę. Oszczędność w nakładach na pracę nie tylko nie zmniejsza zarobków robotników, lecz znacznie je podnosi, jeżeli zwiększyć przy tym wydajność pracy — co w zespole Ostrowo jest realizowane i w dalszym ciągu możliwe. Oszczędność wydatkowania pracy nie tylko nie zmniejsza plonów, lecz je podnosi, jeżeli prace polowe wykonuje się we właściwym czasie.

Racjonalność nakładów Ostrowa polega również na oszczędnym wydatkowaniu na siłę pociągową. Możliwe to jest przy dobrym codziennym konserwowaniu ciągników, przy zmniejszaniu kosztów remontowych, przy stałym zwiększaniu wydajności traktorów, przy ich całkowitym wykorzystywaniu. Dzięki temu podnosi się ilość ha orki średniej przypadającej na 1 traktor.

Ostrowo Szlacheckie planuje nakłady na uprawy zbożowe racjonalniej, wydatkuje większą ilość obornika, a w wyniku tego podnosi żyzność gleb. Ilość wydatkowanego obornika zależy od stopnia rozwoju hodowli. Zespół Ostrowo rozwinął bardziej hodowlę w porównaniu z Borkiem, dlatego więcej produkuje obornika.

Pełne wykorzystanie budynków oraz inwentarza martwego wpływa na zmniejszenie nakładów pośrednich, w mniejszym stopniu obciąża jednostkowe koszty własne. Ostrowo Szlacheckie racjonalniej planuje wykorzystanie budynków i inwentarza martwego, zmniejsza dzięki temu nakłady pośrednie. Ostrowo Szlacheckie podnosi wprawdzie globalny koszt 1 ha upraw zbożowych, lecz jest to uzasadnione. Zespół ten planuje wyższe plony wszystkich prawie upraw, dlatego jednostkowe koszty własne w tym zespole są niższe niż w Borku Strzelińskim.

Tak więc dzięki racjonalnej gospodarce zespół Ostrowo, mimo gorszych warunków glebowych niż Borek, planuje wyższe plony i chociaż podnosi wysokość globalnych nakładów na produkcję, obniża jednak jej jednostkowy koszt, planuje znacznie większe wyniki produkcyjne — planuje i więcej, i taniej.

II

Produkcja zwierzęca zespołów Borek Strzeliński i Ostrowo Szlacheckie obejmuje hodowlę bydła mlecznego, cieląt, macior, warchlaków oraz tucz świń.

Jak uprzednio w analizie produkcji roślinnej, tak i tu wyliczyliśmy, na podstawie planów produkcyjno-finansowych za rok 1952, koszty własne głównych artykułów produkcji zwierzęcej.

Porównajmy wyliczone koszty własne w dwu badanych zespołach. Zrobimy to przykładowo na jednym z głównych produktów zwierzęcych — mleku.

Dla jasności obrazu dodajemy, że rasa bydła w obu zespołach jest ta sama (czarno-biała nizinna), a przeciętna ilość bydła na gospodarstwo wypada podobnie (35 sztuk na 1 gospodarstwo). W zestawieniu na 100 ha użytków rolnych otrzymujemy:

w Borku Strzelińskim	— 12,5 sztuk bydła mlecznego
w Ostrowie Szlacheckim	— 19,0 „ „ „

Po przeliczeniu łąk i pastwisk obu zespołów na sztukę bydła otrzymamy:

w Borku Strzelińskim	— 0,31 ha łąk i 0,10 ha pastwisk
w Ostrowie Szlacheckim	— 0,14 „ „ „ 0,09 „ „

Dla obu zespołów wyliczony koszt własny 1 litra mleka wynosi:

dla Borku Strzelińskiego	0,88 zł
dla Ostrowa Szlacheckiego	0,52 zł

Pytanie więc — dlaczego w Ostrowie Szlacheckim jest niższy koszt własny 1 litra mleka?

Aby na nie odpowiedzieć, zanalizujmy planowane nakłady na bydło mleczne w obu zespołach i przyjrzyjmy się planowanej ilości mleka.

Zaczniemy od porównania nakładów, ograniczając się jak w produkcji roślinnej do tych, które odgrywają decydującą rolę.

Jednym z nich jest planowane wydatkowanie paszy. W zestawieniu obu zespołów procentowy udział nakładów na paszę wynosi:

w Borku Strzelińskim	55,73%
w Ostrowie Szlacheckim	60,59%

Jak wynika z powyższego, w Ostrowie Szlacheckim procent planowanych nakładów na paszę jest wyższy niż w Borku Strzelińskim.

Obliczamy wobec tego wartość wszystkich planowanych pasz. W przeliczeniu na 1 krowę mleczną otrzymujemy:

dla zespołu Borek Strzeliński 1 610 zł
dla zespołu Ostrowo Szlacheckie 1 386 zł

Widzimy, że koszt pasz jest niższy w Ostrowie.

Z zestawienia procentowego udziału pasz zakupywanych w ogólnych nakładach paszowych wynika, że:

Borek Strzeliński planuje — 17% pasz z zakupu
Ostrowo Szlacheckie planuje — 40% „ „ „

A zatem procent nakładów na pasze zakupywane jest znacznie wyższy w Ostrowie, chociaż pieniężna wartość nakładów na pasze w zestawieniu na 1 krowę jest w tym zespole niższa niż w Borku. Wynika to stąd, że:

a) do pasz zakupywanych zaliczono w Ostrowie Szlacheckim wywar, którego zaplanowana ilość zaciążyła na wysokości procentu,
b) cena za 1 q wywaru ustalona jest niżej od cen bilansowych wszystkich innych planowanych pasz (w obu zespołach), jest również niższa od cen wszystkich planowanych pasz obliczanych według kosztu własnego. W związku z tym w Ostrowie planowany nakład na pasze dla bydła mlecznego (wyrażony w formie pieniężnej) jest niższy.

Jak wobec tego ułoży się procentowe zestawienie według ilości planowanych pasz w obu zespołach? Zestawiamy je w kolejności zaznaczając zarazem ceny (dla niektórych bilansowe, dla innych według kosztów własnych).

Tabl. 15

Struktura planowych pasz

Pasze	Borek Strzeliński		Ostrowo Szlacheckie	
	udział w %	cena za q w zł	udział w %	cena za q w zł
Ogółem	100	—	100	—
Kiszonki	31	9	13	9
Zielonki	27	3	26	2,5
Rośliny okopowe	23	12	9	14
Słoma	8	6	6	6
Siano	5	16	6	16
Inne	6	—	5	—
Wywar	—	—	35	1,5

A zatem siano i słoma nie decydują o różnicach w planowanych nakładach na paszę w porównywanych zespołach. Procent ich zużycia i koszt 1 kwintala są podobne. Koszt roślin okopowych pastewnych kształtuje się wyżej w Ostrowie, lecz procent ich planowego zużycia jest znacznie niższy w porównaniu z Borkiem. Wobec tego i one również nie będą miały decydującego wpływu na kształtowanie się wysokości planowych nakładów na pasze. Procent zaplanowanych zielonek jest podobny, przy niższym koszcie własnym w Ostrowie. Ale nie to jeszcze zadecydowało o różnicach.

O różnicach wysokości nakładów na pasze, przypadających na 1 sztukę bydła mlecznego, w istotny sposób zadecydował wywar, którego procent planowego zużycia wynosi w Ostrowie 35 — przy cenie 1,50 zł za 1 kwintal. Borek Strzeliński w ogóle nie planuje pasz po tak niskich cenach.

Koszt pasz dla bydła mlecznego jest niższy w zespole Ostrowo Szlacheckie dlatego, że największy procent planowych pasz to pasze najtańsze.

Takie planowanie będzie wówczas racjonalne, jeżeli równocześnie zapewni się potrzebną ilość i wartość odżywczą pasz przeznaczonych dla obory mlecznej, jeżeli nie obniża się przez to laktacji.

Przyjrzyjmy się planowanej laktacji w obu zespołach:

Borek Strzeliński	2 671	litrów od krowy rocznie
Ostrowo Szlacheckie	3 600	„ „ „ „

Jak widzimy — zespół Ostrowo planuje znacznie wyższy udój od sztuki, chociaż planowane nakłady paszowe w tym zespole są niższe niż w Borku.

Uzyskanie wyższego udoju przy niższych — globalnie biorąc — nakładach paszowych możliwe jest wówczas, jeżeli zabezpieczymy krowom potrzebną ilość jednostek karmowych i białka strawnego. Przeliczenie planowanej ilości pasz w obu zespołach na jednostki karmowe * wykazuje, że na jedną sztukę bydła mlecznego wypada:

w Borku Strzelińskim	2 823	jedn. karm.
w Ostrowie Szlacheckim	2 743	„ „

Widzimy więc, że w Ostrowie wypada mniejsza ilość jednostek karmowych, a przecież planowana laktacja w tym zespole jest większa w porównaniu z Borkiem.

Zespół Ostrowo — przy tańszych paszach i mniejszej ilości jednostek karmowych — może uzyskać większy udój, jeżeli zabezpieczy potrzebną ilość białka strawnego, oczywiście przy racjonalnym żywieniu.

W zestawieniu zawartości białka strawnego (według T. Konopińskiego) w planowanych paszach obu zespołów wypada:

w Borku Strzelińskim	291,198	jedn. białka
w Ostrowie Szlacheckim	318,655	„ „

A zatem Ostrowo Szlacheckie zapewnia większą ilość białka strawnego na 1 krowę w stosunku rocznym aniżeli Borek Strzeliński, chociaż planuje pasze tańsze, chociaż w tym zespole wypada mniej jednostek karmowych na krowę. Dlatego zespół Ostrowo planuje większą laktację i głównie dlatego jednostkowy koszt własny mleka jest tu niższy niż w Borku.

Drugim poważniejszym nakładem na bydło mleczne, wywierającym wpływ na jednostkowy koszt własny planowanej produkcji mleka, jest wydatkowanie pracy.

Zestawienie wszystkich nakładów na bydło mleczne w porównywanych zespołach wykazuje, że procent przypadający na pracę wynosi:

* Wyliczenie na podstawie pracy T. Konopińskiego, „Żywienie zwierząt domowych", Wydawn. Ministerstwa Rolnictwa, Warszawa 1947 r.

w Borku Strzelińskim 15,50
w Ostrowie Szlacheckim 12,45

W zespole Ostrowo Szlacheckie przypada więc stosunkowo mniejsza ilość planowanej pracy (w procentowym zestawieniu wszystkich nakładów na oborę) aniżeli w zespole Borek.

Znajdujemy zatem wyjaśnienie, dlaczego przy porównywaniu udziału pasz w ogólnych nakładach procent przypadający w zespole Ostrowo jest wyższy aniżeli w zespole Borek. Wyjaśnienie to jest jednakże częściowe, gdyż nie analizujemy udziału dalszych nakładów.

Planowanie stosunkowo mniejszych nakładów na pracę w Ostrowie jest uzasadnione planowaną wyższą wydajnością pracy tej załogi. Realność tych założeń wynika między innymi i z dotychczasowych osiągnięć Ostrowa. Porównanie dwóch przodujących obór w obu badanych zespołach, a mianowicie obory w gospodarstwie Borek (zespół Borek Strzeliński) oraz obory w gospodarstwie Ostrowo (zespół Ostrowo Szlacheckie) wykazuje, że ilość krów mlecznych przypadających do obsługi na 1 robotnika wynosiła w 1951 roku

w Borku — 7,5 przy 2 731 litrach mleka
w Ostrowie — 11,6 „ 3 995 „ „

Podniesienie wydajności pracy w hodowli umożliwia przekazanie stosunkowo dużej ilości ludzi do innych działów produkcji, pozwala intensyfikować gospodarkę, decyduje o terminowym wykonaniu wszystkich zabiegów agrotechnicznych, wpływa na zwiększenie produkcji.

Planowane podniesienie wydajności pracy w oborach Ostrowa Szlacheckiego pozwoliło robotnikom uzyskać wyższe zarobki w porównaniu z Borkiem.

Dowodzi tego porównanie zarobków przodujących robotników za 1951 rok w dwóch podanych wyżej oborach. Przeciętny miesięczny zarobek wynosił:

w oborze gospodarstwa Borek — 463 zł
„ „ Ostrowo — 882 zł

Każde zwiększenie wydajności pracy powoduje stałe zwiększenie zarobków robotników. Widać to z następującego zestawienia:

Tabl. 16

	Przeciętna w 1951 r.	Przeciętna w I półroczu 1952 r.
Liczba krów do obsługi przez 1 robot. (szt.)	10,6	12,0
Przeciętny miesięczny zarobek 1 przodującego robotnika w zł	882	983

A zatem: Ostrowo Szlacheckie planowało mniejsze wydatkowanie pracy w porównaniu z Borkiem Strzelińskim, co niewątpliwie obniżyło planowy jednostkowy koszt własny mleka.

Planowane mniejsze wydatkowanie nakładów na pracę w Ostrowie możliwe jest dzięki większej wydajności pracy, co wpływa na zwiększenie zarobków robotników hodowli.

Jest to doskonały przykład tego, jak w socjalistycznym gospodarstwie kojarzą się harmonijnie osobiste interesy pracowników (wyższe zarobki) z ogólnymi interesami całego społeczeństwa (niższy koszt własny).

Trzecim ważnym nakładem na bydło mleczne, którego wpływ na kształtowanie się kosztu własnego 1 litra mleka jest również duży, to nakłady pośrednie (ogólnozespołowe i ogólnoprodukcyjne). Stanowią one 16—18 procent wszystkich nakładów na bydło mleczne w porównywanych zespołach. Każde ich obniżenie wpływa na korzystniejsze kształtowanie się kosztów własnych produkcji zwierzęcej.

Nakładów tych nie będziemy jednak porównywać, ponieważ analiza ich podobna byłaby do przeprowadzonej analizy nakładów pośrednich produkcji roślinnej.

Co daje nam porównanie kosztów własnych produkcji mleka, wyliczonych z planów produkcyjno-finansowych dwóch badanych zespołów?

Wyliczony koszt własny 1 litra mleka dlatego kształtuje się niżej w zespole Ostrowo, że zespół ten planuje mniejsze nakłady na paszę. Możliwe to jest przy stosunkowo niskich kosztach własnych pasz produkowanych wewnątrz zespołu, przy jak największej eliminacji kosztownych pasz zakupywanych, przy skarmianiu tanich odpadków przemysłu rolnego itp. Zmniejszenie kosztów nie oznacza zmniejszenia wartości karmowej paszy — ilość potrzebnego białka strawnego musi być utrzymana na odpowiednim poziomie.

Jednostkowy koszt własny mleka wypada niżej w Ostrowie Szlacheckim również dlatego, że wydatkowanie pracy jest tam oszczędniejsze. Każde podniesienie wydajności pracy — będące wynikiem uświadomienia załóg, dobrej organizacji pracy i rozwoju współzawodnictwa — podwyższa oczywiście zarobki robotników i obniża równocześnie koszt własny 1 litra mleka.

Oto dlaczego wyliczony koszt własny produkcji mleka jest niższy w zespole Ostrowo Szlacheckie.

III

W analizie produkcji roślinnej i produkcji zwierzęcej obserwowaliśmy ścisłe powiązanie tych dwu gałęzi gospodarki rolnej. Szczególnie jasno występował ten problem w omawianiu znaczenia obornika dla produkcji roślinnej. Niemniej wyraźnie widzieliśmy powiązanie produkcji zwierzęcej z roślinną, analizując wpływ nakładów paszowych na jednostkowy koszt własny mleka. Mieliśmy tam pasze, na które nakłady obliczaliśmy według kosztu własnego (np. zielonki), oraz pasze po cenach bilansowych (np. kiszonki), których wysokość ustala Ministerstwo PGR.

Zatrzymajmy się jeszcze nad cenami bilansowymi artykułów wewnętrz-

nego obrotu gospodarstwa, które stanowiąc produkt jednej gałęzi produkcji, wchodzą jednocześnie do nakładów drugiej gałęzi.

Jest rzeczą jasną, że ceny tych artykułów muszą wywierać bardzo poważny wpływ na kształtowanie się jednostkowych kosztów własnych w dwóch w ten sposób wzajemnie powiązanych gałęziach produkcji.

Weźmy na przykład ceny słomy i obornika i przyjrzyjmy się ich wpływowi na jednostkowe koszty własne produkcji roślinnej i zwierzęcej.

W roku 1950 obowiązywała cena 6 zł na 1 q słomy, w roku 1951 — 9 zł, a w roku 1952 cenę słomy ustalono na 13 zł, cenę zaś obornika na 3 zł za 1 q.

Instytut Ekonomiki Rolnej — dla porównywalności badań bieżących z badaniami lat ubiegłych — w wyliczeniach kosztów własnych produkcji przyjął cenę 6 zł za 1 q słomy, a cenę 6,50 zł za 1 q obornika (cena obornika obliczona metodą przetwórczą * w odniesieniu do ceny ziemniaków).

Oto jak przedstawiają się te wyliczenia:

Tabl. 17

Wpływ ceny słomy i obornika na koszty własne głównych artykułów rolnych

(Przeliczenie wykonane w kalkulacji planowych kosztów 1952 r. zespołu PGR Borek Strzeliński)

Przyjęte ceny artykułów ubocznych w zł za q		Pszenica ozima (cena 106,5 zł)		Ziemniaki (cena 18,0 zł)		Mleko (cena 1,0)		Mięso (cena 6,0 zł)	
słoma w zł	obornik w zł	koszt własny 1 q w zł	wskaźnik wysokości kosztu w %	koszt własny 1 q w zł	wskaźnik wysokości kosztu w %	koszt własny 1 l w zł	wskaźnik wysokości kosztu w %	koszt własny 1 kg w zł	wskaźnik wysokości kosztu w %
6,00	6,50	59,50	55,8	28,70	159,4	0,88	88,0	4,56	76
13,00	3,00	46,70	43,8	27,40	152,2	1,09	109,0	5,10	85

Jak wynika z tablicy 17, ceny słomy i obornika w pierwszym wypadku korzystniej wpływają na kształtowanie się kosztów mleka i mięsa aniżeli ceny w drugim wypadku.

Spójrzmy wobec tego na ceny bilansowe wymienionych produktów w tablicy 17. Przy cenie 6 zł za 1 q słomy i 6,50 zł za 1 q obornika koszt własny pszenicy pozostaje nadal znacznie niższy od ceny bilansowej. Równocześnie koszt własny mleka i mięsa również kształtuje się niżej od cen bilansowych. Natomiast przy cenie 13 zł za 1 q słomy i 3 zł za 1 q obornika koszt własny 1 litra mleka podnosi się powyżej ceny bilansowej, a koszt własny 1 kg mięsa nieomal jest taki sam jak ceny bilansowej.

Jak z tego wynika, wysokość cen bilansowych na produkty wewnętrznego obrotu wpływa na kształtowanie się jednostkowych kosztów włas-

* Metoda ta polega na szacowaniu wartości 1 q obornika według wartości zwyżki plonu uzyskanej dzięki nawożeniu 1 kwintalem obornika.

nych zarówno artykułów produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej i decyduje o ich wzajemnym stosunku. Tym samym relacja tych cen wpływa w poważnym stopniu na kształtowanie się względnej rentowności produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Znaczy to więc, że relacja ta przestaje być sprawą czysto formalnej ewidencji i traci swoje wyłącznie buchalteryjno-kalkulacyjne — w wąskim pojmowaniu tych wyrazów — znaczenie. Jest bowiem rzeczą niewątpliwą, iż relacja cen słomy i obornika wpływając na kształtowanie się względnej rentowności produkcji roślinnej i zwierzęcej, może odgrywać poważną rolę w kształtowaniu się wzajemnych proporcji między tymi gałęziami produkcji.

Relacja cen artykułów wewnętrznego obrotu może więc i powinna stanowić bodziec do walki o lepsze wyniki produkcyjne poszczególnych gałęzi. Bodziec ten potrzebny jest szczególnie produkcji zwierzęcej — produkcji żywca i mleka. Ceny na artykuły wewnętrznego obrotu mogą być w ręku państwa instrumentem świadomego kształtowania i kontrolowania rozwoju poszczególnych gałęzi produkcji w socjalistycznym gospodarstwie rolnym.

Na zakończenie naszych rozważań zatrzymajmy się nieco nad znaczeniem i praktyczną przydatnością zastosowanej przez nas metody analizy porównawczej planowych kosztów własnych w dwu zespołach.

Jak widzimy, osiągnęliśmy w zasadzie za pomocą tej metody postawione na wstępie cele i ujawniliśmy zasadnicze przyczyny, pozwalające zespołowi PGR Ostrowo planować znacznie wyższe wyniki gospodarcze przy mniejszych stosunkowo kosztach niż w zespole Borek.

Należy jednak podkreślić, że zespół Borek Strzeliński zrobił olbrzymi krok naprzód w planowaniu wyników produkcyjnych na rok 1952 w porównaniu z uzyskanymi wynikami roku 1951. Straty Borku Strzelińskiego za 1951 rok wyniosły 1 313 426 zł (po poprawce wynikającej z szacunku nie omłóconych zbóż — 1 063 426 zł). Tymczasem na 1952 rok załoga Borku zaplanowała dodatni bilans finansowy wyrażający się sumą 1 282 970 zł.

Różnica między wynikami produkcyjnymi 1951 roku a planowymi założeniami roku 1952 w Borku Strzelińskim dowodzi, że istnieją w tym zespole poważne i nie wykorzystane możliwości produkcyjne. Pozwala to przypuszczać, że załoga tego zespołu może systematycznie poprawiać wyniki produkcyjne. Możliwe to jest przy stałym analizowaniu przez zespół Borek wyników pracy i planów produkcyjnych.

Analiza planowych kosztów Borku w zestawieniu z zespołem Ostrowo może — naszym zdaniem — stać się pomocą dla załogi w Borku Strzelińskim w podniesieniu jej wyników produkcyjnych w najbliższym okresie.

Cóż więc należy powiedzieć o samej metodzie porównawczej analizy planowych kosztów własnych?

Metodę porównawczą zastosowaliśmy do analizy kosztów planowych — wyliczonych na podstawie planów produkcyjno-finansowych. Porównanie dotyczyło wyliczeń z planów, a zatem wyliczeń przed rozpoczęciem względnie przy rozpoczynaniu produkcji.

Metodę porównawczą można więc stosować — jak widać — nie tylko po zakończeniu okresu produkcyjnego w przedsiębiorstwach rolnych. Metoda ta ma szczególne znaczenie dla bieżącej kontroli produkcji w czasie trwania procesu produkcyjnego.

W ten sposób możemy korygować założenia planowe, możemy je podciągać do poziomu zespołów przodujących, racjonalnie wykorzystujących wszystkie możliwości produkcyjne. Są to bardzo poważne możliwości. Będą one w pełni wykorzystane, jeżeli PGR, przechodząc w 1953 roku do ustalania planowanych kosztów własnych, będą analizować ich kształtowanie się, będą po okresie produkcyjnym porównywać wyniki z planowymi założeniami, będą wyciągać wnioski w celu systematycznego obniżania jednostkowych kosztów własnych.

Stosowanie na codzień metody porównawczej w analizie kosztów własnych umożliwi Państwowym Gospodarstwom Rolnym osiąganie coraz wyższego poziomu i przyczyni się do równomiernego rozwoju uzupełniających się gałęzi produkcji.